

Nā Ana Mākau ‘Ōlelo - Papa 8

Ke Kumuhana	Ka Mākau	Ka Helu	Ke Ana	Ka Ho‘ākāka	NĀ EVIDENCE STATEMENTS
Ka ‘Ōlelo	Ka ‘Ōlelo Walewaha (1.1)	7-8.O.1 (Ka Pane Piha)	Ho‘opuka ‘ia ka ‘ōlelo, a) e alaka‘i pono ai iā ha‘i i kekahi hana nāna e hana e) e hō‘ike le‘a ai i ka pō‘aiapili ma ka ‘ōlelo uluwale i) e wehewehe ai i kekahi kumuhana me ka ho‘ohana ‘ana i nā la‘ana e kāko‘o ai i kona mana‘o o) e pono ai ke kūkā kama‘ilio		
		7-8.O.2 (Ka Ha‘i‘ōlelo)	Ha‘i‘ōlelo ma mua o ke anaina e pili i kekahi kumuhana i hā‘awi ‘ia iā ia me ke kahe kūpono o ka ‘ōlelo.	He ha‘i‘ōlelo uluwale paha, a i ‘ole he ha‘i‘ōlelo me ka ho‘ohana ‘ana paha i hō‘ike‘ike ‘enehana e kōkua ai i kāna mea e ha‘i‘ōlelo ana	
		7-8.O.3 (Ka Ha‘i‘ōlelo)	Ho‘okomo ‘ia ka ‘ōlelo no‘eau ma kahi kūpono.	E maopopo i ka haumāna ka mana‘o nui o ka ‘ōlelo no‘eau/kaona i hiki iā ia ke ho‘ohana ma kona ‘ōlelo ‘ana ma kahi kūpono.	
	Ka Ho‘omaop opo (1.2)	7-8.O.4 (Ka Ho‘olohe)	Kālailai ka haumāna i nā mea āna i ‘a‘apo mai ai mai nā kūmole i lohe ‘ia.	Pili kēia i ka hiki i ka haumana ke hō‘ulu‘ulu i ka mana‘o nui o kekahi ‘ōlelo i ‘ōlelo ‘ia mai a palapala i ka ‘ōlelo a kekahi (mānaleo, nīnauele, apa) i ho‘opa‘a ‘ia ma ka lola. Pili pū kēia ana i ke kālailai ‘ana i ke kuana‘ike a me nā mana‘o o ka mea ha‘i‘ōlelo (a me nā ‘ike e kāko‘o ai i ia mau mana‘o)	

		7-8.O.7 (Ka Loina ‘Ōlelo)	Maopopo ka loina ku‘una o kāna i lohe ai a helu ‘ia me ka wehewehena		
Ke Mele/ Oli	Ke Kālailai Mele/Oli (2.1)	7-8.MO.1 (Ka ‘Ikena Mele/ Oli)	Kālailai i ka ha‘awina a me ka mana‘o nui o kekahi mele a) me ka ho‘ohālikelike pū ‘ana i nā mele ‘ē a‘e i pa‘a ‘ē iā ia e) me ka wae/wehewehe ‘ana i ka pō‘aiapili kūpono e ho‘ohana ‘ia ai ke mele o) ma o ke kuhi ‘ana i ka mana‘o o ke kaona i ‘ike ‘ia ma nā mele		
		7-8.MO.2 (Ka ‘Ikena Mele/Oli)	Ho‘ohālikelike a kālailai ‘ia ho‘i nā mele Hawai‘i o nā ‘ano like ‘ole me ke kālele pū ‘ana i nā loina ku‘una o ke mele.	‘Ike ka haumāna i nā ‘ano ‘oko‘a o ke mele/oli (mele wahi pana, mele inoa, kānaenae, ke ki‘ina leo, a pēlā aku) a me nā hi‘ohi‘ona o ia mau ‘ano mele.	
		7-8.MO.3 (Ka ‘Ikena Mele/Oli)	Ho‘ohālikelike ‘ia ke mele i lohe ‘ia me ka mea i kākau ‘ia.	Pili kēia i ka hiki i ka haumāna ke ‘ike (i ke ‘ano e ‘oko‘a ai ke mele ma ka lohe ‘ana a me ka heluhelu wale ‘ana i nā hua ‘ōlelo) i ka ‘oko‘a o ke mele ke lohe ‘ia ma kahi o ka heluhelu wale ‘ana i nā hua ‘ōlelo (he la‘ana: ‘oiai hiki nō paha ke no‘ono‘o ‘ia he mele “hau‘oli” ke ‘ano ma ka lohe ‘ana eia na‘e, he kumuhana kaumaha nō paha)	
	Nā ‘Ano Kākau (3.1)	8.K.1 (Ka Palapala Mo‘olelo)	E kākau i mo‘olelo: a) e hō‘ike ana i ke ‘ano a me ka hana o ka mea nona ka mo‘olelo e) e hō‘ike ana i nā ha‘awina a nā hāme‘e i a‘o mai ai i) me ka ho‘ohana ‘ana i nā ‘ano hi‘ohi‘ona mo‘olelo like ‘ole ma ke ka‘ina kūpono		Maopopo i ke keiki: <ul style="list-style-type: none">• Ka haku ‘ana i nā hāme‘e kūpono no ke ‘ano mo‘olelo āna e kākau nei• nā māhele o ka mo‘olelo• ke ka‘ina kūpono o ka mo‘olelo

Ke Kākau		<p>o) i kahe maika‘i mai kinohi a i ka pau ‘ana</p> <p>u) i kūpono ka lō‘ihī no kēia pae makahiki</p>		<ul style="list-style-type: none"> • ke kumu a me ka hopena • nā hi‘ohi‘ona o nā mo‘olelo like ‘ole • Nā ha‘awina like ‘ole • nā wehena/ panina like ‘ole o ke kākau mo‘olelo ‘ana. <p>Pahu hua‘olelo/ analula:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nā analula/ hua‘olelo ho‘oka‘ina a me ka ho‘ohui ‘ana i nā mana‘o (a laila, ma hope aku, ‘akahi, ...) <p>La‘ana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kākau ke keiki i kekahī mo‘olelo e pili ana i kona wā kamali‘i <p>Maopopo i ke keiki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ka ‘oko‘a o ka mana‘o nui a me nā lāli‘i o ka mo‘olelo • i nā ‘ikepili ko‘iko‘i e ho‘omoakāka ai ka mo‘olelo • Ke ‘ano palapala hakule‘i <p>Pahu hua‘olelo/ analula:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nā hua ‘olelo kiko‘ī e wehewehe moakāka i ia kumuhana <p>La‘ana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ke kākau ‘ana i puke no nā hana like ‘ole o ka hala. (Ulana lauhala, pōka‘a, Kīhaehae, kōkala)
	8.K.2 (Ka Palapala Wehewehe)	<p>Ho‘onohonoho a kālailai ‘ia nā mana‘o nui o kekahī kumuhana i mōakāka ka waiwai o nā ha‘awina i a‘o mai ai.</p>	<p>E kākau me ka hō‘ike ‘ana i kekahī ka‘ina hanana mo‘olelo e kāko‘o ai i ke kumuhana o ka mo‘olelo. Pili kēia i ka unuhi ‘ana i nā mana‘o/ hanana nui o ka mo‘olelo, nā ha‘awina o nā me‘e i a‘o mai ai, a me ke kahe kūpono ‘ana o nā hanana mo‘olelo e ho‘onohonoho ‘ia ai ma ke ka‘ina kūpono. Kālailai ‘ia kēia mau mea o luna nei ma o ke kākau pepa ‘ana.</p>	

		<p>8.K.3 (Ka Palapala Kūpale Mana'o)</p> <p>Ho'onomohonoho a wehewehe mōakāka 'ia ka mana'o me ke kāko'o piha 'ia 'ana ona</p> <p>a) me ka ho'ohana 'ana i mau la'ana mai kekahī mau kūmole 'oko'a mai e) me ke kālailai 'ana i ke 'ano o kekahī mea i 'imi noi'i 'ia (me ka ho'ohālikelike ho'i i nā 'ao'ao 'ēko'a) i) me ka ho'ohana 'ana i ka 'enehana/kī'ikuhi e kāko'o ai i kona mana'o (he pōkāmana, he wikiō, a pēlā aku)</p>	<p>E kākau me ka hiki ke 'apo ma'alahi 'ia ka mana'o. E ho'ohana 'ia 4-5 a 'oi la'ana e wehewehe ai a e kāko'o ai i ko ka haumana mana'o kākau a i 'ole me ka ho'ohana 'ana i 3-4 kūmole 'oko'a (he mo'olelo, he 'olelo no'eau, he mele, a pēlā aku).</p> <p>Ho'ohana i ka 'ike i 'ike e pane ai i kāna nīnau noi'i (he nīnau i hāawi 'ia a i 'ole he nīnau i haku 'ia e ka haumāna) a hō'ike aku i kekahī anaina.</p> <p>Pili ho'i kēia i ka ho'ohana 'ana o ka haumāna i kekahī ka'ina kākau e pono ai ke kūkulu pono i ka pepa (ho'olālā, 'oloke'a, kāmua, paka, kākau hou, papa kūmole, a pēlā aku, e like me ka nui e pono ai)</p>	<p>Maopopo i ke keiki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • i ke kāko'o 'ana i kona mana'o • i palapala kūpono 'ana no ka hō'ike 'ana kahi āna i loa'a mai ai kekahī 'ike (to site kumu waiwai) • ka ho'onomohonoho 'ana i kēia 'ana kākau kūpale • ka lolelole 'ana i nā kūmole no ka 'ikepili ko'iko'i • ka ho'ohana 'ana i nā 'enehana like 'ole <p>Pahu hua'olelo/ analula:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nā 'ano kākau e hō'ike aku ai i ke ko'iko'i o kekahī mana'o • Nā hua'olelo e hō'ike ai i ke ko'iko'i. <p>La'ana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ke Kākau 'ana i pepa noi'i e hō'ike ai i ke kūpono 'ole o ka TMT
Nā Loina Mo'olelo (3.2)	<p>8.K.4 (Ka Ha'awina 'Ike Ku'una)</p> <p>E kālailai i ka pilina o kekahī loina ku'una i nā hāme'e a hō'ike i ka waiwai o ia mau loina ku'una i kona ola pono'ī.</p>	<p>I loko o ia mau loina, he mau ha'awina e a'o ai. No laila, e wehewehe 'ia kekahī mau ha'awina e a'o ai ma loko o ka mo'olelo, a me ka waiwai o ia mau ha'awina i ka hāme'e mo'olelo, ka mea kākau, ka mea kālailai, a pēlā aku.</p> <p>(E la 'a: kekahī 'ike no ke 'ano o ka nohona, a i 'ole kekahī 'ike i pili ka 'āina, ka lani, ke kai a i 'ole nā hana a ka po 'e kūpuna.</p>	<p>Maopopo i ke keiki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ka loina 'ike Ku'una • ka ho'ohālikelike 'ana i ka loina o nā hāme'e me kona ola pono'ī • ka waiwai o nā loina • Ka wehewehe 'ana i nā mana'o o nā 'olelo no'eau like 'ole <p>Pahu hua'olelo/ analula:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nā hua'olelo loina • 'OLELO no'eau like 'ole <p>La'ana:</p>	

			<i>E wehewehe piha ‘ia me nā kāko ‘o he 2 a ‘oi.)</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Kākau ke keiki e pili ana i ka ha‘awina a Kalapana, ‘o ia ho‘i ke ko‘iko‘i o ke akamai ma ka ‘ōlelo a me ko ke keiki ho‘opāpā ‘ana me kona hoapapa.
Nā Loina Kākau (3.3)	8.K.5 (Ke Kaona)	Wehewehe ‘ia ke kaona no ka hō‘ike ‘ana i kekahī mana‘o pālua o ka ‘ōlelo ho‘okahi ma nā pō‘aiapili like ‘ole.	<p>Pili kēia ana i ka wehewehe ‘ana i ke kaona o nā mana‘o pālua like ‘ole, e la‘a me nā ‘ōlelo no‘eau, nā nane, nā hua ‘ōlelo, nā mele, a pēlā aku.</p> <p>E kākau me ka wehewehe ‘ana i 2 a ‘oi mana‘o ‘oko‘a o kekahī hua‘ōlelo/ māmala‘ōlelo a me ka pō‘aiapili kūpono e ho‘ohana ‘ia ai ia kaona. ‘A‘ole wale nō ka “Pua” he mahele o ka mea kanu. He mau mana‘o nō kona e la‘a ‘o ke kanaka, kekahī wahine a pēlā aku nō. Na ka haumāna e kuhikuhi i ia mau mana‘o o ka hua‘ōlelo/ māmala‘ōlelo ho‘okahi i mana‘o ‘ia he kūpono no kēia pae makahiki.</p> <p>Ma loko o nā nane, he ki‘i i kūkulu ‘ia me ke kuhikuhi pololei ‘ole ‘ia o kona mana‘o nui. Na ka haumana e kohi i ka mana‘o nui ma o ka ‘ōlelo ho‘ohali o loko o ka nane.</p>	<p>Maopopo i ke keiki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ke kaona • ka wehewehe ‘ana i nā kaona o kekahī ‘ōlelo, mo‘olelo, mele, a pēlā aku • nā meiwi <p>Pahu hua‘ōlelo/ analula:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nā hua‘ōlelo me ka mana‘o like <p>La‘ana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka wehewehe ‘ana o ke keiki, “He lei poina ‘ole ke keiki”. He keiki ka lei a ka makua i aloha nui ‘ia.
	8.K.6 (Ke Kiko a me ka Pela)	Pololei ka pela ‘ana a me ka ho‘ohana ‘ia o nā kiko.	Ho‘omaka nā māmala‘ōlelo ma ka Hua Nui/ Ma‘aka a pau i ke Kiko Pau/ Kiko Nīnau a i ‘ole ke Kiko Pū‘iwa. Pela ‘ia me nā kahakō a me nā ‘okina e ‘ike	<p>Maopopo i ke keiki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ka pololei o nā kiko, hua ma‘aka, ka pela ‘ana, a pēlā wale aku. <p>Pahu hua‘ōlelo/ analula:</p>

			<p>pono ai i ka mana'o o ka hua'olelo e pela 'ia. 'Oko'a 'o ĀU a 'oko'a 'o A'U. Ma ka pela pololei wale 'ana nō e 'ike ai i ka mana'o o ka haumana.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • La'ana: •
	<p>8.K.7 (Ka Pilina'olelo)</p>	<p>Ho'ohana 'ia nā analula e ki'eki'e ai ka 'olelo ma ka pō'aiapili kūpono e mōakāka ai ka mana'o nui.</p>	<p>E pa'a loa nā loina kākau o kēia pae.</p> <p>E kākau ma ka mālama'olelo piha, me ka ho'ohana 'ana i nā kāhulu e wehewehe ai i ke 'ano o kekahi mea a me ka hō'ike 'ana i ka pau a me ka 'ole o kekahi hana. Pili kēia i kā ka haumana ho'ohana 'ana i mau analula 'oko'a no ka mana'o like. He la'ana: "I ko'u hele 'ana"--Aia he mau ala e 'olelo ai i ka mea like. Wae 'ano ka haumāna i nā analula like 'ole e ho'ohana ai ma ka pō'aiapili kūpono. "I loa nō," "Aia nō," "'Oiai," "I ko'u PAINU 'ana, "I ka PAINU 'ana o'u," a pēlā aku</p>	<p>Maopopo i ke keiki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ka 'olelo 'ana i kona mana'o ho'okahi ma nā 'ano like 'ole. (Ka ho'ohana 'ana i nā analula like 'ole) • ka pilina'olelo pololei • ka ho'ohana 'ana i nā ka'i, nā hunekuhi, hune'a'au me ka pololei <p>Pahu hua'olelo/ analula:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <p>La'ana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aia ka la'ana ma ke kolumu Hō'akāka
	<p>8.K.8 (Nā 'Ano Kākau)</p>	<p>Kālailai 'ia ka 'oko'a o ke 'ano kākau ma nā pō'aiapili like 'ole.</p>	<p>E mōakāka nā 'ano kākau like 'ole no nā mea heluhelu like 'ole e la'a me ka puke mo'omana'o, ka pepa pōkole, ka leka i ke hoa, ka pepa wehewehe, ka mo'olelo hakupuni/hakule'i, a pēlā aku. Pili kēia i ke kākau 'ana o ke keiki a me ka hiki i keiki ke kuhi i nā 'ano kākau i heluhelu 'ia a me ke kumu o ka ho'ohana 'ia 'ana o nā 'ano kākau like 'ole (a ka mea kākau).</p>	<p>Maopopo i ke keiki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nā 'ano kākau like 'ole • ka ho'onohonoho 'ana i kona mana'o ma ke 'ano kūpono o ka pō'aiapili <p>Pahu hua'olelo/ analula:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nā welina/ panina like 'ole kūpono no nā 'ano kākau like 'ole. <p>La'ana:</p>

Ka Heluhelu	Nā ‘Ano Heluhelu (4.1)	8.H.1 (Ka Heluhelu Mo‘olelo)	Kūkulu ka haumāna i kona mana‘o a. ma o nā la‘ana mai ka mea āna i heluhelu ai. (3 a ‘oi la‘ana) e. ma o ke kālailai ‘ana i ka mana‘o o ka mea kākau.	Pili kēia i ka ‘ohi‘ohi ‘ana i ‘ikepili e pono ai ka noi‘i, ke kālailai ‘ana i ke kāko‘o ‘ana o ka mea kākau i kona mau mana‘o	Hiki i ka haumāna ke heluhelu i ka mo‘olelo, ‘ohi i ka ‘ikepili, kālailai, a ho‘opuka i kona mau mana‘o ma nā la‘ana kāko‘o.
		8.H.2 (Ka Heluhelu Mo‘olelo)	Kālailai ‘ia ke ka‘ina hana o ka mo‘olelo: a) me ka pilina o nā hanana i ka holo ‘ana o ia mo‘olelo ho‘okahi e) me ka ho‘ohālikelike i kekahi mo‘olelo ‘ē a‘e	<p>He la‘ana: Ma o ke kālailai ‘ana i nā hanana mo‘olelo, hō‘ike ka haumana i ka pilina o ke ka‘ina hana i ka holo o ka mo‘olelo, a inā ua loli kekahi hanana mo‘olelo, hiki ke kuhi ‘ia ka loli o ka holo ‘ana o ka mo‘olelo (no nā hāme‘e, no ka hopena, a pēlā aku).</p> <p>He la‘ana: ho‘ohālikelike ‘ia ke kuana‘ike o 2 hāme‘e a i ‘ole ka mea kākau he hi‘ohi‘ona e kuhi ana paha i ka hopena o ka mo‘olelo/hāme‘e. No Lohi‘au--‘ike ka mea heluhelu he lohi kona ‘ano. Eia na‘e, koi ‘ia ka wikiwiki o ko Hi‘iaka huaka‘i. Ahuwale i ka mea heluhelu ka hihia e kupu mai ana ma muli o ko Lohi‘au mili‘apa a pau ‘o ia (mau manawa) i ke ahi.</p> <p>Ho‘ohālikelike ‘ia ke ka‘ina hana a me ka pilina o ia hanana i ka holo o ka mo‘olelo i kekahi mo‘olelo ‘ē a‘e.</p>	<p>Ma o ke kālailai ‘ana i nā hanana mo‘olelo, hō‘ike ka haumana i ka pilina o ke ka‘ina hana i ka holo o ka mo‘olelo, a inā ua loli kekahi hanana mo‘olelo, hiki ke kuhi ‘ia ka loli o ka holo ‘ana o ka mo‘olelo (no nā hāme‘e, no ka hopena, a pēlā aku).</p> <p>Hiki i ka haumāna ke ho‘ohālikelike i ke kuana‘ike o 2 hāme‘e a i ‘ole ka mea kākau he hi‘ohi‘ona e kuhi ana paha i ka hopena o ka mo‘olelo/hāme‘e.</p>
		8.H.3 (Ka Heluhelu Mo‘olelo)	Kālailai a ho‘ohālikelike ‘ia nā hi‘ohi‘ona like ‘ole o ‘elua mo‘olelo ‘oko‘a.	Pili kēia i ka hiki i ka haumāna ke ‘ike i ka ‘oko‘a a me ka like o nā hi‘ohi‘ona mai nā mo‘olelo ‘oko‘a.	hiki i ka haumāna ke ‘ike a wehewehe i ka ‘oko‘a a me ka like o nā hi‘ohi‘ona mai nā mo‘olelo ‘oko‘a.

			<i>Nā hi‘ohi‘ona like ‘ole: ka ‘āina, nā me‘e, ka pō‘aiapili, nā hanana, apa</i>	
	8.H.4 (Ka Heluhelu Mo‘olelo)	Noi‘i ‘ia nā mo‘olelo ‘oko‘a e ‘ike ai i nā ‘ano ‘oko‘a o nā mo‘olelo Hawai‘i.	E ‘ike ‘ia ka ‘oko‘a o ka mo‘olelo pili Akua, nā mo‘olelo a‘o ha‘awina, nā mo‘olelo e wehewehe ai i ke kumu o kekahi ‘āina, inoa a pēlā aku. Ua ho‘ohana ‘ia nā mo‘olelo ku‘una i mau ha‘awina e a‘o ai a e le‘ale‘a ai. He ana kēia e ‘ohi‘ohi ai i ka ‘ike e pono ai ke kālai ‘ana i ke kumu ‘oko‘a o nā mo‘olelo.	E ‘ike ‘ia ka ‘oko‘a o ka mo‘olelo pili Akua, nā mo‘olelo a‘o ha‘awina, nā mo‘olelo e wehewehe ai i ke kumu o kekahi ‘āina, inoa a pēlā aku. Ua ho‘ohana ‘ia nā mo‘olelo ku‘una i mau ha‘awina e a‘o ai a e le‘ale‘a ai. He ana kēia e ‘ohi‘ohi ai i ka ‘ike e pono ai ke kālai ‘ana i ke kumu ‘oko‘a o nā mo‘olelo.
	8.H.5 (Ka ‘Apo Mana‘o)	Unuhi a wehewehe ‘ia nā mahele ko‘iko‘i a me ka mana‘o nui o ia mo‘olelo me ka wehewehe ho‘i i ka mana‘o nui a me ke kumu e ko‘iko‘i ai ia mau mahele mo‘olelo.	Nīnau ‘ia a pane ‘ia nā nīnau e pili ana i ka mea i heluhelu ‘ia e ‘ike ai i ka mana‘o nui a me nā mahele ko‘iko‘i o ka mo‘olelo. Unuhi ‘ia kekahi ‘ike mai loko mai o nā hanana mo‘olelo a me nā hō‘ailona i waiho ‘ia ma ka mo‘olelo. Wae‘ano ‘ia nā mana‘o like ‘ole o ka mo‘olelo i kuhi a ho‘omaopopo ‘ia ka mana‘o nui. He mākau kēia e pono ai ke kia ‘ana i ka no‘ono‘o.	Nīnau ‘ia a pane ‘ia nā nīnau e pili ana i ka mea i heluhelu ‘ia e ‘ike ai i ka mana‘o nui a me nā mahele ko‘iko‘i o ka mo‘olelo. Unuhi ‘ia kekahi ‘ike mai loko mai o nā hanana mo‘olelo a me nā hō‘ailona i waiho ‘ia ma ka mo‘olelo. Wae‘ano ‘ia nā mana‘o like ‘ole o ka mo‘olelo i kuhi a ho‘omaopopo ‘ia ka mana‘o nui. He mākau kēia e pono ai ke kia ‘ana i ka no‘ono‘o.
Nā Loina Heluhelu (4.2)	8.H.6 (Ka ‘Ike Ku‘una)	Kālailai ‘ia ka ‘ikena ku‘una a me ke kuana‘ike Hawai‘i me ka wehewehe mōakāka.	He ‘ano ‘ikena kālailai heluhelu ke wehewehe ‘ia nei. Inā ‘o Makali‘i ka inoa o ka me‘e o kekahi mo‘olelo, hiki i ka haumana ke ‘ike i ka pilina ma waena o ia inoa a me ka huihui hōkū, malama, ka manō, ka Makahiki a i ‘ole ka wa‘a paha. Pili kēia ana i ka hiki i ka haumana ke unuhi i ka ‘ikena ku‘una a kālailai i ke kumu i pili ai	He ‘ano ‘ikena kālailai heluhelu ke wehewehe ‘ia nei. Inā ‘o Makali‘i ka inoa o ka me‘e o kekahi mo‘olelo, hiki i ka haumana ke ‘ike i ka pilina ma waena o ia inoa a me ka huihui hōkū, malama, ka manō, ka Makahiki a i ‘ole ka wa‘a paha. Pili kēia ana i ka hiki i ka haumana ke unuhi i ka ‘ikena ku‘una a kālailai i ke kumu i pili ai

			kēia ‘ike i ka holo ‘ana o kāna e heluhelu nei.	kēia ‘ike i ka holo ‘ana o kāna e heluhelu nei.
8.H.7 (Ka ‘Ike Ku‘una)	Kālailai ‘ia nā loina ku‘una o ka mo‘olelo me ke kāko‘o ‘ana i kona mana‘o.	Hiki i ka haumana ke wehewehe i nā loina ku‘una āna i ‘ike ai ma ka heluhelu ‘ana i ka mo‘olelo. Inā e lei ‘ia i lei lā‘ī, he pale ia ma muli o ke ‘ano o ka lau. Kāko‘o ‘ia kona mana‘o ma nā la‘ana he 3 a ‘oi.	Hiki i ka haumana ke wehewehe i nā loina ku‘una āna i ‘ike ai ma ka heluhelu ‘ana i ka mo‘olelo. Inā e lei ‘ia i lei lā‘ī, he pale ia ma muli o ke ‘ano o ka lau. Kāko‘o ‘ia kona mana‘o ma nā la‘ana he 3 a ‘oi.	
8.H.8 (Nā Kahua Heluhelu)	Ua pa‘a nā pilina‘ōlelo a me nā hua‘ōlelo e heluhelu ai i nā mo‘olelo no ia pae me ka maopopo.	Pili ho‘i kēia i ke kumu i ho‘ohana ‘ia ai ka pilina‘ōlelo/hua ‘ōlelo ma kā ka haumāna i heluhelu ai.	Pa‘a ka ‘ike i ka haumāna no nā pilina‘ōlelo a me nā hua‘ōlelo e heluhelu ai i nā mo‘olelo no ia pae me ka maopopo.	
8.H.9 (Nā Kahua Heluhelu)	Maopopo le‘a ka mana‘o o kekahi hua‘ōlelo hou ma o ka pō‘aiapili mo‘olelo/ hopuna‘ōlelo a ho‘ohana ‘ia ia hua‘ōlelo e ‘oi a‘e ai ka waihona hua‘ōlelo a ka haumāna.	<p>‘O ka pō‘aiapili kekahi ‘ōlelo ho‘ohali e kōkua ai i ko ka haumana ho‘omaopopo ‘ana.</p> <p>(E la‘a: “Ua like kēlā ka‘a me ka ‘āpala. Ua poepoe kona kino a pūkoko kona kala/ waiho‘olu‘u.”)</p> <p>Ma kēia māmala‘ōlelo, ‘o “Pūkoko” paha kekahi hua‘ōlelo hou akā ma o ka ho‘ohālikelike ‘ia o ke ka‘a a me ka ‘āpala, ua hiki i ka haumana ke kuhi i ka like o ka pūkoko a me ka ‘ula‘ula ‘oiai ‘o ia ke kala o ka ‘āpala.</p> <p>Ke ho‘ohana ‘ia ka hua‘ōlelo hou, he hō‘ike ia i ka ‘a‘apo maoli o ka haumāna i ka mana‘o o ia hua‘ōlelo.</p>	Hiki i ka haumāna ke kuhi pololei i ka mana‘o o ka hua‘ōlelo kama‘āina ‘ole ma ka nānā ‘ana i ka pō‘aiapili o ka mo‘olelo a me ka hopuna‘ōlelo o ia hua‘ōlelo.	
8.H.10 (Ke Kaona)	Kālailai ‘ia ka mana‘o nui o kekahi ‘Ōlelo No‘eau e hō‘ike ai i ke kuana‘ike Hawai‘i me ke kāko‘o.	Ma ka wehewehe ‘ana i kekahi ‘ōlelo no‘eau i kūpono no kēia pae makahiki, hiki i ka haumana ke hō‘ike i ka pilina o ka mana‘o nui o ia ‘ōlelo no‘eau i ka	Ma ka wehewehe ‘ana i kekahi ‘ōlelo no‘eau i kūpono no kēia pae makahiki, hiki i ka haumana ke hō‘ike i ka pilina o ka mana‘o nui o ia ‘ōlelo no‘eau i ka	

			nohona ma mua a me ka nohona nei. Kāko'o 'ia kona mana'o me nā la'ana 3 a 'oi.	nohona ma mua a me ka nohona nei. Kāko'o 'ia kona mana'o me nā la'ana 3 a 'oi.
8.H.11 (Ke Kaona)	'Ike 'ia ho'i he nīnau ka nane e pane ai a wehewehe 'ia me ke kāko'o.	"Ka wai kau i ka lewa." 'A'ole nō nā nane i nīnau pinepine 'ia ma ke 'ano he nīnau ma'amau. E a'o 'ia nā nane e ho'omaka ai ka haumana e 'ike i ke kino o ka nane a me ke 'ano o ka pane 'ana. Inā ua 'ike ka haumana he nīnau ka nane a pane 'o ia, he kō kēia ana. E wehewehe 'ia a kāko'o 'ia me 3 a 'oi la'ana kāko'o.	"Ka wai kau i ka lewa." 'A'ole nō nā nane i nīnau pinepine 'ia ma ke 'ano he nīnau ma'amau. E a'o 'ia nā nane e ho'omaka ai ka haumana e 'ike i ke kino o ka nane a me ke 'ano o ka pane 'ana. Inā ua 'ike ka haumana he nīnau ka nane a pane 'o ia, he kō kēia ana. E wehewehe 'ia a kāko'o 'ia me 3 a 'oi la'ana kāko'o. ⁸⁹	
8.H.12 (Ke Kaona)	Maopopo le'a nā mana'o pālua o kekahi 'ōlelo a wehewehe 'ia ho'i nā mana'o 'oko'a o ia 'ōlelo ho'okahi a ho'ohana 'ia ia 'ōlelo ma nā pōaiapili like 'ole.	Ma ke mele "Mele 'Ai Pōhaku" a i 'ole "Kaulana nā Pua," he mau mana'o ko "Pua" a me "Pōhaku". Inā ua hiki i ka haumana ke 'ike i nā mana'o 'oko'a o ka 'ōlelo ho'okahi, he 'ike ia e kō ai ke ana.	Ma ke mele "Mele 'Ai Pōhaku" a i 'ole "Kaulana nā Pua," he mau mana'o ko "Pua" a me "Pōhaku". Inā ua hiki i ka haumana ke 'ike i nā mana'o 'oko'a o ka 'ōlelo ho'okahi, he 'ike ia e kō ai ke ana.	
8.H.13 (Nā 'Ano Palapala)	Kālailai 'ia he mau kūmole like 'ole no ka wae 'ana i 'ike i pili i kekahi kumuhanā kiko'i.	He la'ana: No'i i ka haumāna i kekahi kumuhanā ma ka ho'ohana 'ana i nā 'ano palapala like 'ole e la'a me: <ul style="list-style-type: none"> • Ka nūpepa • Nā puke • Nā palapala 'āina, a pēlā aku Ma o ke kālailai 'ana, hiki i ka haumāna ke kuhi i nā mea like, nā mea 'oko'a, nā kuana'ike 'oko'a o nā kūmole 'oko'a, a pēlā aku.	He la'ana: No'i i ka haumāna i kekahi kumuhanā ma ka ho'ohana 'ana i nā 'ano palapala like 'ole e la'a me: <ul style="list-style-type: none"> • Ka nūpepa • Nā puke • Nā palapala 'āina, a pēlā aku Ma o ke kālailai 'ana, hiki i ka haumāna ke kuhi i nā mea like, nā mea 'oko'a, nā kuana'ike 'oko'a o nā kūmole 'oko'a, a pēlā aku.	